

Zij van Keijzer

Mary Schoon

ZIJ VAN KEIJZER

Mary Schoon

Zij van Keijzer

Westfriesland

ISBN 978 90 205 1889 4
e-ISBN 978 90 205 1888 7
NUR 344

© 2012 Uitgeverij Westfriesland, Utrecht
Omslagillustratie en -ontwerp: Bas Mazur

www.uitgeverijwestfriesland.nl
www.maryschoon.nl

Alle rechten voorbehouden.

HOOFDSTUK 1

Suzan boent de melkimmers met soda, spoelt ze om en zet ze op het rek. Ze recht haar rug en tuurt naar de onheilspellende lucht. Ze hebben de laatste weken geen droge dag meer gehad. De mannen foeteren wat af en beginnen chagrijnig te worden. Ze kunnen nog niks uitrichten op de pas geploegde aarde, terwijl de tijd begint te dringen. Overal staat het water blinkend in de greppels en vlak achter het damhek heeft Jans, het paard, er één grote modderbende van gemaakt. Met haar kolossale benen en hoeven als soepborden vermorzelt het dier het kostbare gras, dat door de kou slecht groeit.

Het miezert al. Ze zal de was vandaag weer over het droogrek om de kachel hangen. Harm, haar zwager, vindt het vreselijk. Al die dampende hemden en onderbroeken in de keuken en beslagen ramen waar het water af loopt, zo in straaltjes naar de vensterbank. Het doet zijn humeur geen goed. Zijzelf hangt het goed ook liever buiten. Gisteren heeft ze het geprobeerd, maar ze moest halsoverkop in de stromende regen de lakens van de lijn trekken. Ze liep te soppen in haar schoenen. Nog zijn die niet helemaal droog. Harm heeft laatst klompen voor haar gekocht. Hij kwam er grinnikend mee aan, omdat hij op voorhand al wist dat ze het vertikt om die dingen aan te trekken. Het herinnert haar te veel aan het weeshuis waar ze haar jeugd heeft doorgebracht.

De eerste dikke druppels vallen en rillend vlucht Suzan de keuken in. Met de pook lift ze het deksel van de kachel en ze laat een blok hout op het vuur vallen. Vuurvonkjes spatten rond, het sist en rookt. Even houdt ze haar gezicht boven het gat en geniet ze van de warmte.

Nu moet ze gauw koffiezetten, de mannen kunnen zo komen. Die vallen tegenwoordig op de raarste momenten binnen. Soms hebben ze geen droge draad meer aan hun lijf. Het vuile goed stapelt zich op. Het is ook kouder dan ze van april gewend zijn; gisteren viel er zelfs natte sneeuw!

Kes en Guusje, haar twee kinderen, zijn net naar school. Als ze een beetje doorlopen komen ze misschien droog over, anders zitten ze weer de hele dag met hun klamme kleren aan in de klas. En Guusje blafte vannacht toch al zo raar.

Harm bood aan ze te brengen met paard-en-wagen, maar daar wilde Kes niets van weten. Zijn vrienden zouden hem uitlachen. Hij, de grootste en sterkste van de klas! Guusje kijkt altijd zo op naar haar oudere broer dat ze er niets tegen in durfde te brengen.

Suzan klemt de koffiemolen tussen haar knieën. Terwijl ze maalt, dwalen haar ogen naar haar trouwfoto op de kast. Twee stralende gezichten, opziend naar elkaar.

Het is alweer negen jaar geleden dat Guus door de bliksem werd getroffen en ze hem de ochtend erop dood in het land vond. Haar man, haar alles. Midden in de nacht ging hij de beesten binnenhalen tijdens een vreselijke onweersbui. Als laatste wilde hij ook nog even de bok van Teun, hun knecht, in veiligheid brengen. Toen sloeg het noodlot toe. Zelf sliep ze en merkte ze pas de volgende ochtend dat hij niet naast haar lag. Nog ziet ze hem liggen, voorover met zijn gezicht in de modder en met het zeel in zijn hand.

De jaren erna is ze verdoofd geweest door verdriet. Veel ging aan haar voorbij. Enkel door de lieve zorg van Harm, die niet van haar zijde week, krabbelde ze langzaam uit het dal. En Teun, dat kolderieke mannetje, sloofde zich ook vreselijk uit, maakte grappen en grollen, enkel om een lach op haar gezicht te toveren. Alles deden ze voor haar. Ze verzorgden Kes en baby Guusje en probeerden het huishouden draaiende te houden.

Pas veel later drong dat allemaal tot haar door, op het moment zelf merkte ze er niets van. Nu, na zo veel jaren, beseft ze hoe slecht ze er toen aan toe was.

Harm en Teun. Dankzij hun niet-aflatende zorg kon ze de draad weer oppakken. Maar nog steeds kijkt Guus over haar schouder mee. Want bij elke belangrijke beslissing vraagt ze zich af: wat zou Guus ervan zeggen? Wat zou Guus gedaan hebben? En, wat ze zich altijd afvraagt: zou hij trots op haar zijn?

Ze blaast een haarlok uit haar gezicht en wendt haar hoofd af. Ze wil niet steeds herinnerd worden aan die tijd, probeert het weg te stoppen. De dood van Guus is het ergste wat ze in haar leven heeft meegemaakt. Harm was in die tijd net gescheiden van Sientje en Teun had een nieuw huisje aan de Kromme Dijk laten bouwen. Hij ging er na Guus' dood niet

wonen, maar bleef op de boerderij. En de kleine Kes was, zonder het zelf te beseffen, een onmisbare steun voor Suzan. Ja, als ze dat knulletje niet had gehad was ze misschien, net als haar moeder in haar tijd, in de vaart gelopen...

Na dat vreselijke ongeluk van Guus merkte ze dat ze zwanger was. Acht maanden na zijn dood werd Guusje geboren. Die naam alleen al! Dat ze die naam weer kon uitspreken, maakte haar gek van blijdschap. Ze fluisterde hem, ze zong hem, ze riep hem en ze droomde hem, net zolang tot hij weer helemaal bij haar was. Haar leven kreeg weer kleur, ze werd sterker, weerbaarder, ze kon er weer tegen. En altijd was Harm om haar heen. Als een leeuw waakte hij over haar. Ze zou niet eens de kans hebben gekregen om gekke dingen te doen of iets verschrikkelijks in haar hoofd te halen. Die grote beer maakte dat er rust kwam in haar hart. Hij liet de zon weer schijnen en zorgde voor Kes en Guusje als een echte vader.

‘Ik zal alles maken zoals jij het hebben wilde,’ beloofde Harm bij de kist van zijn broer. Hij heeft woord gehouden. Alles wat Guus ooit nog van plan was, heeft Harm gerealiseerd. Er zijn nieuwe schuren gekomen voor de opslag van aardappels, tarwe en rogge. Moderne stallen voor de koeien met overal elektrisch licht. Aan het begin van het Zandpad staan nu twee hoge gemetselde pilaren met aan beide zijden prachtige smeedijzeren poorten. Boven op de pilaren staan deftige bloemvazen en op de voorkant van de ene pilaar staat in sierletters *Keijzers*, en op de andere staat *Hoeve*.

Teun doet ook nog wat hij kan. Maar aan hem hebben de jaren ook geknaagd. Zijn rug is gebogen en zijn benen willen niet meer zo rap. Zijn verweerde handen zijn krom van het melken. Toch hebben ze nog een beste hulp aan hem, want het blijft een doorzetter.

Ze schrikt op van de regen die tegen de ramen klettert. Kes en Guusje kunnen nog niet op school zijn. Nu zitten ze zometeen weer te koukleumen in de klas. Ze is zo angstvallig zuinig op haar kroost. Haar kinderen mogen geen armoede kennen. Haar enige streven is hun een goede toekomst te geven. Daar vecht ze voor. Kes moet later hier het bedrijf overnemen en Guusje moet een boerenzoon trouwen. Het liefst eentje uit de buurt, want ze kan haar kinderen slecht

missen. Daarom kijkt ze nu al uit naar een flinke kerel voor Guusje, een harde werker met een sterk karakter, want Guusje is geen katje om zonder handschoenen aan te pakken. Vaak reist Suzan in gedachten alle boerderijen in de omgeving af en bedenkt ze wie er zonen in dezelfde leeftijd hebben. En hoe ze het ook wendt of keert, ze blijft telkens bij één jongen steken. Hun buurjongen, Marinus Klaver. In de verte is hij familie, maar dat weet niemand. Marinus is een paar weken ouder dan Guusje en het is een leuke jongen om te zien. Guusje speelt weleens met hem, maar meestal loopt het op ruzie uit en is het Marinus die huilend naar zijn moeder rent en Guusje die haar, Suzan, met onschuldige ogen aankijkt. En toch, stel je eens voor dat het later wat wordt tussen die twee. Kes hier op de boerderij, Guusje hiernaast...

Over Kes maakt ze zich weinig zorgen. In hem schuilt een echte boer. Hij is altijd bij Harm of Teun te vinden, hij helpt met melken en werkt mee op het land. Ploegen, eggen en maaien, alles waarbij hij kan mensen, dat vindt hij prachtig. Een paar jaar geleden zijn de Oldenburger, hun werkpaard, en het zwarte rijpaard van Guus kort na elkaar gestorven. Ze stierven allebei in ouderdom. Kort daarna werd hun herdershond Wolf zomaar ziek en binnen een week was ook hij dood. Die hond had ze nog van Guus gekregen op de dag dat Kes geboren werd. Die twee zijn samen opgegroeid. Het was Kes' beste kameraad. De jongen kon alles met die hond doen, nooit haalde hij naar hem uit, en waken deed Wolf als de beste. Dagenlang liep Kes met rood behulde ogen rond en toen ze voorstelde een nieuwe hond te kopen, werd hij woest. Haar voorstel stond zo'n beetje gelijk aan hoogverraad!

Toen de paarden waren gaan hemelen, zag Harm eindelijk zijn kans schoon om zo'n prachtige tractor aan te schaffen. Jarenlang had hij zich erop verheugd, en nou was het zover. Maar dat was een misrekening, want Teun, die felle donder, ging dwars tegen zijn plannen in en pruttelde net zolang tot Harm overstag ging en een ander paard kocht. Het werd Jans, een merrie. Een trotse stamboek-Fries, beresterk en koel in het hoofd. Teun leefde helemaal op en werkt nog steeds graag met Jans. En Kes mag op haar rijden als

de mannen haar niet nodig hebben. Zonder zadel gaat hij in volle galop, door het veld of over de dijk. Suzan gloeit van trots als ze hem zo ziet rijden. Heel even is het dan of ze Guus terugziet.

Ze hoort geklos op het straatje. De mannen komen! Bij het aanrecht snijdt ze dikke plakken brood af, die ze belegt met worst en kaas. Net als ze de borden op de tafel zet, zwaait de deur open en komen Harm en Teun binnen sjouwen. Teun schopt zijn klompen in een hoek en Harm stampst zijn laarzen droog op de mat. Rillend schudden ze hun natte jassen uit en hangen die over de leuning van de stoel naast de kachel. Harm rost zijn haar droog en ploft op een stoel neer. Hij laat het handdoekje naast zijn stoel vallen, veegt zijn handen af aan zijn broek en propt een halve snee brood in zijn mond. Met malende kaken trekt hij de krant over tafel naar zich toe. Teun wast keurig zijn handen en boent de prut onder zijn nagels vandaan. Niet dat hij van zichzelf zo netjes is, maar Suzan waardeert zulke grappen, en hij doet haar graag een plezier.

‘Nog nieuws?’ vraagt hij over zijn schouder, terwijl hij zijn handen aan het dweiltje droogt omdat het handdoekje weer eens foetsie is.

‘Niks bijzonders,’ bromt Harm. Elke dag staat er wel iets over de oorlog in de krant, want die schijnt eraan te komen. Vorig jaar is op 28 augustus de mobilisatie afgekondigd door het kabinet-De Geer II. Heel wat jongemannen zijn toen al opgeroepen en ingekwartierd bij gastgezinnen, of ze slapen in tenten. Ze doen nog niet veel meer dan loopgraven spitten, putten graven of bomen omhakken. Ook laten ze stukken land onder water lopen. Waar dat allemaal goed voor is, is Harm een raadsel. Vervolgens marcheren ze, zingend over rats, kuch en bonen en fluitend naar de meisjes. Voor die jongelui is het een welkome afwisseling en ze sturen grappige spotprentjes naar huis. Maar hun moeders zitten in angst en zijn verdrietig. En hun vaders kunnen hun kracht op het land of in het bedrijf slecht missen. Toch heeft het volk een rotsvast vertrouwen in deze regering, die beweert dat er niets te vrezen valt.

De geleerde heren spreken geruststellende woorden en sussen het volk. Het land is immers neutraal? In de Eerste We-

reldoorlog werkte dat ook, dus nu zal het niet anders zijn. In België en Frankrijk wordt er al gevochten. Harm ziet het somber in. Die vermoedt dat het die Hitler, die oproerkraai-er, het een worst zal wezen of Nederland neutraal is of niet. Strategisch ligt ons landje veel te mooi, denkt hij, zo vlak aan zee. En dat weet dat kereltje met dat vreselijke snorretje ook. Zo nu en dan staat er een afbeelding van hem in de krant. De koude rillingen lopen hem over de rug van die angstaanjagende kop.

In de winkels is ook niet alles meer voorradig. Hier op het platteland hebben ze nog niet eens te klagen, hier zijn ze nog stukken beter af dan in de stad. Toch heeft Suzan voor de zekerheid van alles een voorraadjie ingeslagen. Sunlight-zeep, waspoeder, suiker, linnengoed en meer van dat soort zaken. Mocht er een oorlog komen, en daar houdt ze stiekem toch ernstig rekening mee, dan kan het als het tegenzit wel een jaar duren!

Op 1 mei mogen de koeien weer naar buiten. Het is nog vroeg, maar het moet voor schooltijd, want Kes en Guusje willen dit spektakel voor geen goud missen. Suzan loopt al naar het hek om dat open te houden. Halverwege staan Kes en Guusje al klaar met een stok in hun handen om de beesten de goede kant op te jagen. In de stal maken Teun en Harm de koeien los.

‘Aan de kant! Ze komen eraan!’ schreeuwt Harm terwijl hij de staldeur wijd openzet. De voorste koeien blijven prompt staan, sperren hun ogen wijd open tegen het felle daglicht. Dan snuiven ze de prikkelende voorjaarslucht op en spurten ze naar buiten. Nu de eerste dames over de drempel zijn, is de rest niet meer te houden. Met rare bokkensprongen sjezen ze achter elkaar aan, het damhek door en het weiland in.

‘Vroeger kon ik ook nog weleens zo tekeergaan,’ zegt Teun. Lachend sluit Suzan het hek. ‘Jullie vlug naar school, dan gaan wij aan de schoonmaak!’ zegt ze tegen haar kinderen. ‘Jij hebt er zin in,’ zegt Harm.

Suzan spuit de boel nat en de mannen schrobben met harde bezems het vastgekoekte vuil weg. Wanneer ze per ongeluk in Harms laarzen spuit, twinkelen zijn ogen en pakt hij speels de slang af. Onder luid gegil van Suzan probeert

Harm de slang in haar kraag te stoppen. Hijgend rukt ze zich los en ze vlucht naar binnen.

‘Stelletje kleuters!’ zegt Teun hoofdschuddend als ze even later aan de koffie zitten.

Harm bloost ervan. ‘Ze vroeg erom,’ zegt hij kleintjes.

‘Komt door het voorjaar, Teun,’ zegt Suzan lachend.

Teun mompelt wat onverstaanbare woorden en spierst dan een straal tabakssap in de kwispedoor.

De volgende dag zijn de vloeren opgedroogd en geeft Suzan Teun een emmer wit zand en een bruine puntzak waar het puntje van afgeknipt is. ‘Vertoon je kunsten maar weer.’

Heel secuur en met het puntje van zijn tong uit zijn mond strooit Teun prachtige kantachtige figuren op de stenen vloer. Als hij klaar is, lijkt het net alsof er een groot, wit kleed ligt. Teun gaat er prat op, want de meeste boeren laten dit gebruik achterwege omdat bijna niemand de kunst meer beheerst. Daarna is het huis aan de beurt, maar die klus is voor Suzan, want op het land is nu volop werk.

Ze wordt wakker van een diep gebrom hoog in de lucht. Steunend op haar ellebogen luistert ze wat er gaande is. Vliegtuigen? Zo veel? Ze springt uit haar bed en gluurt door een kier van het gordijn. Tegen de donkere lucht tekenen talloze vliegmachines zich af als een zwerm wilde ganzen op weg naar het zuiden. Ze schiet haar wollen vest aan en gaat over het koude zeil door de gang naar de keuken. Onder de deur piept een lichtschijnsel door. Ze knippert tegen het felle lamplicht.

Harm zit bij de keukentafel en luistert naar de radio. Zijn gezicht staat ernstig en zijn stem beeft. ‘Suzan, het is zover. Het is oorlog.’

Beduusd zakt ze op een stoel neer.

‘Onze troepen vechten bij de Afsluitdijk, de Grebbergen en de Moerdijkbruggen.’ Hij schudt zijn hoofd. ‘Ik heb het altijd al geweten, die hele neutraliteit stelde geen moer voor. Daar veegt Hitler zijn kont mee af. Op het ogenblik liggen Arnhem en Nijmegen onder zwaar vuur en duizenden mensen zijn op de vlucht geslagen. Je moet er toch niet aan denken om alles achter je te moeten laten?’ Boos slaat hij met zijn vuist op tafel. ‘Die smerige moffen, het had niet mogen ge-

beuren! Hier niet en nergens niet!’ Resoluut draait hij de knop van de radio om en hij kloeft met hangende schouders naar buiten.

Het is raar stil in de keuken. Door het raam staart ze haar zwager na. Ze wil de radio weer aanzetten, maar halverwege blijft haar hand hangen en trekt ze hem terug. Niet weer die harde stem. Het brengt zo’n naargeestige sfeer in haar keuken.

Leunend met haar hoofd in haar handen staart ze voor zich uit. Wat nu? De klok in de mooie kamer slaat zeven uur. Moeten de kinderen wel naar school? Weer gaan er vliegtuigen over. Ze staat op en scheurt een blaadje van de kalender af. Vrijdag 10 mei. En Nederland is in oorlog met Duitsland. Mijn hemel, wat staat hen te wachten?

Er is er maar Een die daar het antwoord op weet. Ze slaat een kruis, vouwt haar handen en sluit haar ogen. ‘Lieve God, waak over ons. Dit had nooit mogen gebeuren. Laat het alstublieft gauw afgelopen zijn. Laat de Duitsers tot bezinning komen. Spaar ons en al die andere gezinnen die uit elkaar gerukt worden. Laat geen soldaat onnodig sneuvelen, maar maak een einde aan deze verschrikking. Amen.’

Wonderwel wordt het rustig in haar hart. Dan gaat ze naar het aanrecht en snijdt ze brood voor de kinderen, die ze straks toch maar naar school stuurt.

HOOFDSTUK 2

Vier dagen lang vecht het Nederlandse leger tegen de Duitse overmacht. De in Rotterdam gelegen mariniers weten nog steeds de Maasbruggen in handen te houden. Op die manier lukt het de Duitsers niet om het centrum te bereiken. Maar dan komt het gevaar vanuit de lucht. Rotterdam wordt gebombardeerd. Die hele grote stad staat in brand. Om verdere bombardementen op andere grote steden te voorkomen, geeft Nederland zich over.

In de weken die volgen komen van heinde en verre evacués aan. Ook in hun dorp. Honderden mensen die op de vlucht zijn, mensen uit verwoeste steden of die bang zijn om gevaar te lopen, allen zoeken hun toevlucht op het veilige platteland. Ook in Karspeldijk komen twee volle bussen aan. De mensen worden bij de enige kroeg in het dorp afgezet. Daar zit een inmiddels gevormde commissie die ervoor zorg draagt dat de evacués over verschillende gastgezinnen worden verdeeld. Ger Klaver krijgt ook een gezin in huis.

Aan Suzan wordt niets gevraagd. Harm is ook niet naar het café geweest om zich op te geven, want het etablissement wordt nog steeds gerund door Sientje, zijn ex, en die wil hij liever niet tegenkomen, zelfs niet nu het oorlog is.

Na een paar dagen lijkt de rust weergekeerd en neemt het leven schijnbaar zijn gewone gangetje. De kinderen gaan nog steeds naar school. De toneelvereniging heeft zijn jaarlijkse uitvoering, de gymnastiekvereniging ook, en het gewas op de akkers groeit net zo goed als in andere jaren. Suzan werkt elke dag in haar groentetuintje, want met het warme lentezonnetje schiet er van alles boven de grond uit. Haar geitje heeft twee lammetjes gekregen en nu de koeien weer buiten lopen, helpt ze elke ochtend melken op het melkbon. Een gedeelte van de melk mag ze houden om er boter van te karnen. Haar boter is haar trots. Die is zacht, blank en romig van smaak. Maar ze kunnen lang niet alles zelf op. Het meeste geeft ze mee aan Lou, de melkrijder, die het voor haar verkoopt op de vrijdagse markt. Harm en Teun zijn gek op haar karnemelk, want de klontjes boter drijven er rijkelijk in. Met warm weer kunnen ze er geen genoeg van krijgen.

De lente gaat over in de zomer, het hooi wordt mooi binnengehaald, de rogge en de tarwe staan te rijpen op het land en de appelboom hangt zwaar van de appels. Ze krijgen een beste prijs voor de gewassen en langzamerhand zet de herfst zich in. Buiten dat er af en toe enkele militaire wagens over de dijk rijden en vliegtuigen overvliegen, merken ze in Karspeldijk niet veel van de oorlog.

Na een strenge winter volgt een milde lente. Op een dag staan de kinderen weer om negen uur met triomfantelijke gezichten voor haar in de keuken.

‘Wat doen jullie hier?’ vraagt Suzan verbaasd. Ze haalt haar handen uit het sop en veegt ze droog aan haar schort. ‘Is meester ziek?’

‘We hoeven niet meer naar school, moe, de Duitsers hebben hem ingepikt! Die gaan er nu in wonen!’ zegt Kes. Guusje staat er blij naast te knikken.

Haar mond valt open. ‘Hebben ze de school gevorderd? Zijn ze nou helemaal! Hoe moeten jullie nu les krijgen?’

‘Meester denkt dat we misschien volgende week in de kerk terecht kunnen. Tenminste, als pastoor het goedvindt, want ze motten het ’m nog vragen. Mag ik nu naar oom Harm toe, moe?’ Smekend kijkt de jongen zijn moeder aan.

Ze knikt verward. Kes graait zijn overall van de spijker, schiet hem aan en kleppert op zijn klompen het land in.

‘Mag ik bij Marinus spelen?’ vraagt Guusje. Ze wacht niet eens op antwoord, want dat vindt moeder altijd goed.

Dagen, maanden en seizoenen rijgen zich aaneen. Het wordt winter en weer lente. Zo nu en dan wordt er een razzia gehouden, maar altijd weten ze het van tevoren en verschuilt Harm zich in de rietkraag achter in de vaart. Teun is te oud, die heeft niets te vrezen. Het klinkt gek, maar alles went. Ook dat het meeste eten niet meer voorradig is en de boodschappen op de bon zijn. Of dat je onderweg wordt aangehouden om je persoonsbewijs te tonen. Ben je op de fiets gekomen, dan is het niet ondenkbaar dat je terug moet lopen omdat je stalen ros gevorderd is. Er rijden bijna geen fietsen meer door het dorp, enkel de dokter heeft een fietsvergunning.

De Duitsers hebben van alles nodig. Maar dat ze zomaar een koe, een paard of een varken opeisen, een dier dat je

dag en nacht verzorgd hebt, waarvan je houdt en dat ook nog eens je broodwinning is, dat doet pijn! Nog steeds vliegen er vliegtuigen over. In het begin vluchtten ze nog wel de kaaskelder in, maar hier op het platteland wordt zo weinig gebombardeerd, dus nu gaan ze gewoon door met hun bezigheden. En honger kennen ze ook nog niet. Er is altijd nog genoeg te eten. Van de mensen die langskomen om voedsel te vergaren voor hun gezin en familie, horen ze dat het in de stad armoe stroef is.

Het wordt augustus 1942. Eind deze maand wordt Kes dertien jaar en met de grote vakantie komt hij van school af. Normaal gesproken had hij naar de land- en tuinbouwschool gegaan, maar nu houdt Suzan hem liever thuis. De kinderen vinden het al heel gewoon dat ze les krijgen in de kerk. De klassen zitten in groepjes verdeeld over de zijbeuken, voor het Maria- en voor het Jozefaltaar. De hoogste klassen zitten in het middenschip. Op een dag komt Kes met een hoogrode kleur uit school. 'Mam, pastoor vraagt of je komen ken. Hij mot wat met je bepraten.'

Peilend kijkt ze haar zoon aan. 'Je hebt toch niks uitgevretten? Hij heeft toch geen klachten over jou of over Guusje?' 'Niks ervan! We doen nooit wat verkeerd,' antwoordt hij, turend naar zijn klompen en met zijn handen in zijn zakken. Maar dan heft hij zijn gezicht naar haar op en kijkt hij haar met zijn blauwe ogen zo oprecht aan, dat haar hart smelt en ze hem liefkozend over zijn haren strijkt.

De volgende ochtend wandelt ze samen met haar kinderen naar de kerk. Als die binnen zijn, loopt ze om en trekt ze bij de pastorie aan de bel. Greet, de huishoudster, doet open en laat haar wachten in de gang. Een ogenblik later komt de pastoor haastig aangelopen. Hij troont haar mee naar de huiskamer, duwt haar in een stoel en sluit de deur zorgvuldig. Hij schuift een stoel bij en gaat voor haar zitten. 'Ik ben blij dat u er bent, vrouw Keijzer.'

Verbaasd trekt ze haar wenkbrauwen op.

'Neem me niet kwalijk, ik zal niet zo formeel doen.' Meteen verandert hij van toon. 'Mijn beste Suzan, ik heb iets dringends met je te bespreken. Ik heb er lang over nagedacht en ik kan maar bij weinig mensen met deze vraag terecht,

maar jou vertrouwd ik volkomen. Ik weet waar je vandaan komt, ik weet wat jij in je leven hebt meegemaakt en wat je in je mars hebt. Maar voordat je me antwoord geeft, wil ik je dit zeggen: voel je niet verplicht. Ook ik kan me vergissen. Zeg het me eerlijk als ik te veel van je vraag, want het is niet niks. Ook je huisgenoten breng ik in gevaar.'

Beduusd kijkt ze hem aan.

'Het zit namelijk zo: ik moet twee kinderen onderbrengen. Twee Joodse onderduikertjes. Laten we ze voor het gemak maar Maartje en Klaartje noemen. Hun ouders zijn tijdens een grote razzia opgepakt en de rest van hun familie ook. Meer wil ik er niet over kwijt. Omdat jullie zo afgelegen aan het Zandpad wonen en omdat ik weet dat jullie voor de duivel niet bang zijn, heb ik de euvele moed om een beroep op je te doen. Zou jij deze twee vluchtelingetjes kunnen verbergen?' Zijn grijze ogen kijken haar smekend aan.

Er komt een knoop in haar maag. Joodse onderduikers? En dan nog wel kinderen. Hoe oud zijn ze? Hoe jonger deze kinderen zijn, hoe moeilijker het zal worden. Dit kan ze niet alleen beslissen. Dit moet ze met Harm overleggen en misschien zelfs wel met Teun. Als ze hiermee instemt, brengt ze iedereen in gevaar, ook haar eigen kinderen. Ze wendt haar hoofd af en staart door het raam naar buiten.

De kamerdeur gaat open en Greet zet twee kopjes thee op het bloementafeltje voor hen neer. Op haar sloffen verdwijnt ze weer net zo geruisloos. De stille, grijze ogen van de pastoor zijn nog steeds op haar gericht. Hij vraagt veel van haar. Hij weet ook precies bij wie hij moet zijn, de slimmerik. Uitgerekend zij weet wat het is om geen thuis te hebben en op de vlucht te zijn. Zij was achttien toen ze ontsnapte uit het strenge weeshuis en haar eigen weg zocht. Deze kinderen zijn waarschijnlijk een stuk jonger en kunnen nog niet voor zichzelf zorgen.

De pastoor legt zijn hand op haar arm. 'Ik wil je niet opjagen, maar er is haast bij. Waar ze nu zitten, kunnen ze geen dag langer blijven. Ze lopen groot gevaar.'

Vastberaden kijkt ze hem aan. En dan neemt ze een besluit. Ze is een volwassen vrouw, ze kan zelf beslissen. Ze durft de verantwoordelijkheid te dragen. Het gevoel dat ze meer kan doen dan enkel toekijken in deze oorlog, maakt haar

plotseling sterk. Er wordt een beroep op haar gedaan, ze kan nu haar steentje bijdragen, en dat zal ze doen ook! Ze recht haar rug en zegt: 'Laat ze maar komen, pastoor.'

De man slaat opgelucht beide handen ten hemel. 'Ik heb mij niet vergist. Ik wist dat ik op jou kon rekenen. Ik zal het doorgeven. Duizendmaal dank!' Hij staat op en reikt haar plechtig de hand.

Nog dezelfde avond wordt er aan de achterdeur gemorreld. Harm springt op. 'Een ogenblik!' Snel verstopt hij de radio in het aanrechtkastje. Dan snelt hij naar de deur en zet hem op een kier. In het donker staat een onbekende man, hij draagt een pet diep over zijn ogen getrokken zodat zijn gezicht bijna niet te zien is. Aan iedere hand heeft hij een kind.

Harm zwaait de deur open en zegt zo opgewekt mogelijk: 'Als dat onze logeetjes niet zijn! Kom er gauw in!'

De man duwt de twee meisjes voor zich uit naar binnen. Schuchter schuifelen ze de keuken in. De man probeert Harms blik te ontwijken. Hij overhandigt hem een tas met kleren en zonder iets te zeggen keert hij om en verdwijnt hij in de duisternis.

Harm kijkt hem na. Hij heeft deze kerel eerder gezien, maar waar? Dat loopje, dat postuur. Er verschijnt een gezicht voor zijn geestesoog. Ineens schiet het hem te binnen. Hij zou zweren dat het Cees Spaans was. Dus Cees zit bij het verzet? Ja, nu hij erover nadenkt, zou dat zomaar kunnen. Cees werkt op de grasdrogerij en was daar al puur zo'n rooie rakker. Hij is lid van de vakbond en wilde een paar jaar geleden nog staken voor meer loon. Van staken is het nooit gekomen omdat ze na wat gebakkelei toch loonsverhoging hebben kregen. Harm sluit de deur.

De kinderen staan bedremmeld in de keuken en houden elkaars hand stevig vast. Zo te zien zijn ze niet van plan om die los te laten. Harm merkt dat ze hem eng vinden. Hij trekt een mal gezicht, schuift wat stoelen recht en neuriet zomaar een wijsje. Suzan zal wel gehoord hebben dat er bezoek is, die zal zo wel komen. Tersluiks bekijkt hij de meisjes. Het zijn pittige dingetjes. Ze lijken sprekend op elkaar, al is de een iets ouder dan de ander. Allebei hebben ze donker haar en donkere ogen en ze dragen lange, donkerblauwe jassen

met een grote gele ster erop. Bij het jongste meisjes begint de onderlip vervaarlijk te trillen. Dit gaat verkeerd! Harm snelt naar de gaar en schreeuwt: 'Suzan!'

Suzan, die net naar bed wilde gaan, komt in haar nachtjapon de keuken in. Blij klapt ze in haar handen. 'Kijk eens wie we daar hebben. Onze loheetjes! Wat een verrassing! Dag lieve schatten, ik ben tante Suzan.' Ze geeft ze een hand en strijkt over hun haren. 'Kom, ga lekker zitten, dan maak ik een beker warme melk voor jullie. Dat lusten jullie toch wel?'

Eindelijk laten de meisjes elkaar los en gaan ze zwijgend zitten. Even later zet Suzan twee bekers melk voor hen neer. Harm is naast de kachel gaan zitten, houdt de krant voor zijn gezicht en doet alsof hij leest. Met een glimlach kijkt Suzan naar die grote lobbies. Wat is het toch een schat. Hij begrijpt dat deze kinderen zo'n grote kerel eng vinden. Toen ze vertelde dat ze bij de pastoor moest komen en wat die van haar had gevraagd, deed Harm niet moeilijk. Ook niet toen ze zei dat ze haar fiat al had gegeven. Voor de zekerheid hebben ze Teun ook ingelicht. Gezamenlijk werd er besloten de onderduikertjes niet in huis te laten slapen, maar op de zolder van de stal. Dat is veiliger voor iedereen. Harm heeft vandaag achter een paar schotten een bed van strozakken gemaakt. Voorlopig moeten de meisjes daar slapen en huzen. Kes en Guusje mogen nog niets weten. Je verspreekt je zo gemakkelijk, en je verrader slaapt niet. Later vertelt ze het hen wel.

De meisjes hebben hun melk op. Ze gaat hen voor naar de stal en laat hun de bedstee van oom Harm en die van Teun zien. Ze legt hun uit dat ze niet bang hoeven te zijn omdat die grote, sterke kerel vlakbij is. Bedeesd knikken ze en ze klauteren de ladder op. Verbaasd staren ze naar het bed van stro, naar de emmer waar ze hun behoefte op moeten doen en naar het stapeltje gescheurde kranten ernaast. Suzan begrijpt hoe vreemd dit alles voor hen moet zijn. Ze belooft ze dat ze misschien over een paar dagen naar beneden mogen om daar naar de wc te gaan. Maar voorlopig moeten ze hier genoeg mee nemen. Ze heeft haar best gedaan om het huiselijk te maken. In een hoek staan twee stoelen en een tafeltje. Op het tafeltje liggen tekenspulletjes, een paar autootjes, een doos blokken en een pop.

De meisjes hebben nog geen woord gezegd. Suzan helpt ze uitkleden. Uit de tas haalt ze twee nachthemdjes. De rest van de kleren laat ze erin zitten. Morgen zal ze van een paar kisten een kast maken. Hoe oud zullen ze zijn? De een negen en de ander iets jonger? Ze hangt hun kleren over de stoelen en zwiingend trekken ze nachtjaponnetjes aan. Dan kruipen ze onder de dekens. Twee paar donkere ogen staren haar aan.

‘Jullie moeten op de zolder blijven en heel zachtjes praten. Misschien kunnen we volgende week ’s avonds als het donker is een stukje over het erf wandelen. Maar we kunnen niet voorzichtig genoeg zijn. Jullie mogen nooit uit jezelf naar beneden komen! En wees muisstil als er iemand de stal in komt. Het kan zomaar een vreemde zijn! Voor ons is dit ook nieuw. Wij weten ook niet precies hoe het loopt. Ik alleen kom jullie eten brengen. Verstop je als je denkt dat er iemand anders de ladder op komt. Voor morgenochtend: lusten jullie kaas en worst op je brood?’

‘Geen varkensvlees,’ zegt het oudste meisje.

‘Chocoladehagelslag,’ zegt de ander.

‘Dat heb ik niet. Wel zelfgemaakte jam,’ zegt Suzan. ‘Ik neem jullie jassen mee. Die lelijke gele ster sloop ik er vanavond nog af. Welterusten en slaap lekker.’ Ze roefelt ze even door hun haren en gaat dan met de twee jassen over haar arm de ladder af.

Beneden bij de deur knipt ze het licht uit.

Al na een paar dagen heeft ze Kes en Guusje over de geheime logeetjes verteld. Het ging gewoon niet langer. Ze zagen hun moeder geregeld met borden eten naar de stal gaan. Op een keer waren ze achter haar aan geslopen en kon Suzan zo snel geen aannemelijke verklaring verzinnen. Kes en Guusje begrijpen heel goed hoe gevaarlijk het is en dat ze er met niemand over mogen spreken. Op Kes maken de meisjes weinig indruk, maar Guusje vindt het geweldig dat ze er zomaar twee vriendinnetjes bij heeft. Ze wil nu niets liever dan bij Maartje en Klaartje op de hooizolder spelen. Tegenover Suzan zijn Maartje en Klaartje nog erg verlegen en stil, maar als ze in de stal komt en ze hen vrolijk hoort kwebbelen tegen Guusje, is haar hart gerust.

Marinus is al een paar keer aan de deur wezen vragen of Guusje met hem wilde spelen, maar Guusje vindt deze meisjes veel interessanter en piekert er niet meer over om met haar buurjongen mee te gaan. Tot driemaal toe heeft Suzan hem weg moeten sturen. Met pijn in het hart, want een hechte vriendschapsband tussen die twee kan later goed van pas komen. Inmiddels heeft Marinus het opgegeven en voetbalt hij met een ander klasgenootje op de dijk. Ook leuk, maar Suzan had liever gehad dat Guusje daar liep. Zou ze tegen Guusje zeggen dat ze zo af en toe toch maar met Marinus moet spelen omdat het anders te veel opvalt als ze zo plots niet meer wil? Maar wel bij Marinus thuis natuurlijk, want hier lopen ze het gevaar dat hij Maartje en Klaartje ontdekt. Je kunt in deze tijd niemand meer vertrouwen...

Zij van Keijzer

Mary Schoon

Suzan heeft haar plek gevonden als boerin op de Keijzershoeve, de boerderij van wijlen haar man Guus, en is volmaakt gelukkig. Maar het is 1940 en dan breekt de oorlog uit. Ineens blijken mensen die ze dacht te kunnen vertrouwen een ander gezicht te hebben. En ze krijgt een brief waarin staat dat het weeshuis waar ze vandaan komt er slecht aan toe is. Zonder twijfel gaat ze erheen om de kinderen te bevrijden. Dan wordt ook het land bevrijd en lijkt alles weer normaal te worden. Maar kan Suzan het gewone leven nog wel aan?

Zij van Keijzer is het afsluitende deel van de streekromantrilogie van Mary Schoon, waarin eerder verschenen *Tilly Tod* en *Ik heet Suzan Brand*.

Mary Schoon is volgens eigen zeggen in de verkeerde tijd geboren. Ze houdt van krasse boeren, hooizolders en vroeg opstaan om de koeien te melken – vooral in haar boeken. Het levert zintuiglijk geschreven verhalen op waar de lezer van 2012 zich moeiteloos in kan verplaatsen.

Westfriesland

ISBN 978 90 205 1889 4 / NUR 344

9 789020 518894

www.uitgeverijwestfriesland.nl